

SZITOKSZÓVÁ VÁLT BETEGSÉGNEVEINK III.: SÜLY

Galgóczi László

1. A káromkodásokban, szitkozódásokban szereplő *süly* (~*sü* ~*sű* ~*süh* ~*süj* ~*sül* ~*sú* ~*suj* ~*súly* ~*sujj* ~*suly*) a régi korban és a népi gyógyászatban több, tüneteikben egymáshoz hasonló betegség neve volt.

A szó etimológiáját így foglalja össze a TESZ. (III. 629): „Ősi örökség az uráli korból; vö.: cser. KH. *šeyal*. 'szemölcs'; md. E. *šilge*, *šilgä*, *šelgä*, M. *šilgä*, *čilgä* 'ua., gennytüsző a bőrön'; finn *syylä*, *syyli*, *syplä* (Lönnr.), *syklä*, *syhlä* (SKES.) 'szemölcs, daganat, golyva'; karj. *šüblä*, *süblä*, *šügglä* 'szemölcs, bőrkeményedés' (Vir. 1960. 354); liv *se'ggäi*, *si'glä*, *sü'glä* 'szemölcs'; — szam. szelk. *šila*, *sella* 'szemölcs' (Vir. 1960. 355) ...Az uráli alapalak **čiklä* (**čüklä*) vagy **čikl'ä* (**čükl'ä*), az eredeti jelentés 'szemölcs' lehetett. Az uráli szó altaji származtatása további vizsgálatot kíván. — A magyarban *kl > lk > l[> ly > j]* változás történt. A mély hangrendű változatok hangrendi átcsapással keletkeztek.”

Az általánosan elfogadott uráli eredettel szemben hangzottak el ellenvetések, MARIÁNOVICS MILÁN (SIMONYI ZSIGMOND) szerint (Nyr. XL. 348—50) szláv eredetű nyelvünkben a *süly*; a legújabb ezek közül P. TÁLOS ENDRE véleménye (MNY. LXXIX. 82—3), ő a *süly* ~ *suly* szót német eredetűnek tartja a szláv nyelvekben és a magyarban is.

2.1. A *süly* betegségnév jelentése igen nehezen állapítható meg; az adatok szerint a népnyelvben lehet 'vmi bőrbetegség', 'bőrkosz', 'rossz fekély, fene, rákfene', 'bujakórság, szifilisz', 'az orron támadt nagyobb seb', 'labdaforma kelevény a testen', 'belső golyva (?)' (I. MTSz. II. 458—9); 'aranyér', 'condyloma', 'blenorrhoea', 'carcinoma' (I. MAGYARY-KOSSA GYULA: Magyar orvosi emlékek II. 308—9); 'polypus', 'scorbut' (I. BERDE KÁROLY: A magyar nép dermatológiája 283) — tehát mint a Népr.Lex. (IV. 507) megállapítja: „Különböző, főleg fekélyes bőrbetegségekkel (...) és belső beteségekkel — ... — azonosítják”. Lehet a *süly* állatbetegség is: „*Sülye*. Sülyéje van a marhának. Szarvasmarhabetegség. Van közönséges sülye és belső sülye, az utóbbi veszélyesebb. Közönséges sülye a lebernyegen élősködő daganat a bőr alatt, veszélytelen lefolyású, szépséghiba a marhán. Belső sülye fulladást okoz” (VAJKAI-WAGENHUBER AURÉL: Ethn. XLVIII. 142), s nevezik így a birkák kergekórját is (Népr.Lex. IV. 507).

2.2. A *süly* a történeti adatok vallomása szerint a XVI. századtól mutatható ki nyelvünkben, s az első — szótári jellegű — lejegyzésekből jelentése pontosan nem állapítható meg: 1500 k.: „Filix: paprag: valet (contra) *Swly*” (CasGl^b. 37: RMGL.

621), „testiculus: Valet (de) *swl*; Ribes ...: Valet (de) *swl*; Rosmarinvs: Valet de *swl*; Pentaflon: Valet (de) *swl*; Porrvn: Valet (de) *swl*; Scabiosa: Valet de *swl*” (Herb^a.: RMGl. 621), 1560 k.: „Aluini: dicti sũnt: qui aluo languescunt: kynek *swly* vagion az alfeleben: auagy Egyeb korsagh; Anates: morbus que solet ano: culo euenire: *swl*: remes” (GyöngySz. 1032, 1397), 1577.: „Szemben valo *Swlyrêl* ...; Alfelben lewê *Swlyrêl*” (Orv. K. 81, 271) 1590.: Condiloma: Az alfelben ualo *sũl*; Ficus, Marisca, fungus *Sũly*; Polypus: Azorraban valo *sũl*” (SzikszF. 162, 164, 169: RMGl. 621).

A szövegbeli adatok segítenek a jelentés megállapításában: 1551.: „Az wr meg vér tégedet Egiptusnac mirigyével, *sũlyel*, varral és viszketeggel” (Helt.: Bibl. I. Zzz 3: NySz); 1557.: „Kacor Gerb pelda bezed: *swl* wagjon orromon, az elmecesse wajdalmas, az meg maradasa ruthalmas” (LevT. I. 251: NySz); 1578.: „(De Cotyledona) Sebnek összeforrasztására próbált dolog ez, hogy igen jó... Ha vizét issza, gyökerét borban főzi, úgy issza, és ha az lába közé reákötd e füvet, *sũlt* meggyógyít, gyökerét ha eszed, belől és küvöl reákötd; (De Dipsaco) Ezennek gyökere ama ember orráról, testéről *lefűgű sũlt* és szemölcsöt meggyógyítja, ha gyakran kened véle; (De Buphtahalmu) Ha virágát öszvetöröd és timporáloed, mint *sũlt*, rút, kemény fakadékokat eloszlat, (De Trifolio) Ha faolajban és vízben a lóhere virágít és magvait megfőzed és reákötd az kemény dagadasra és *köves sũltre*, hamar megérleli a keléseket és *sũlőket*; (De Acalypte) Ha bűdös csalánt, aki fahéon terem, a vizével öszvetöröd, a *sũlt* és *alfélbe költ sũlt* meggyógyítja hertelen; (De Cynoglosso) Ha tüzes hamuban az atracélnak gyökerét megsűtd, de először téstába takarod az atracél gyökerét, és úgy takarod a zsaratnakba, Mariscis interioris, azaza *belső sũlőket* meggyógyítja; (De Isatide) A kerti festőfűnek a levelét ha reákötd, *sũlt* fekélt, kelést elront. Ha penig a levelét árpaliszttal vagy kovásszal öszvetöröd sebet forraszt, dagadást gyógyít. Az alfelednek sebeit, varat, dagadást párlassa, orbáncot, tüzes rothadt sebet gyógyít; (De Chelidonio minore) Chelidonium minus, kisebb fecskéfű. Más neve Scorphularia minor, azaz gelyvarontó fű, *sűlfű*, *mezei sűlfű* ... A gyökere, levele, succusa, vize, pora Mariscas, azaz Strumas, az nagy gelyvakat, *sűlőket* elrontja, ha véle kötözed ...” (Meliuss Péter: Herbárium 167, 176, 211, 234, 296, 304, 325—6); 1590.: „Meg ver tégedet az Isten Aegyptumnac fekélyével, és *sűluel*, és vizketeggel, melyyekből meg nem gyógyithatol,” (Károli: Bibl. I. 184), „Meg nehezdéc pedig az Afdod városbélieken az Wrnac keze, és puztíttya vala őket, és meg veré őket *alfelekben való sűllel*, az Afdod varofit és minden határit” (Károli: Bibl. I. 247).

Az adatokból megállapítható, hogy a *sűly* XVI. századbeli jelentése 'daganat, fekély, kelés' lehetett, ami az eredeti 'szemölcs'-ből könnyen magyarázható. Erről győznek meg a latin adatok is: *condyloma*: 1577.: „*Alfel lűkaban termeth chyomokrol* — Condyloma” (OrvK. 271), 1767.: *Seggen költ kelés, Kelevény, Sűly* (PPBl); *figus*: 1585.: *fűge* (C.), 1767.: *Seggen-való sűly* (PPBl.); *fungus*: 1585.: *Gomba* (C.), 1767.: *Gomba* (PPBl); *marisca*: 1767.: *Fige formájú bűdös var* (PPBl.); *polypus*: 1577.: „*Orban termeth hurol* — Polypus, Sarcoma” (OrvK. 97), 1585.: *As orranak meg dagaladasa* (!) (C.), 1767.: „*Or-daganat, Orban való sűly*” (PPBl); *struma*: 1577.: „*Gelywanak dagadasarol* — Struma” (OrvK. 533), 1585.: „*dagadas, talgyu*” (C.), 1767.: „*Gelyva, Golyva, Gusa*” (PPBl.). A Gyöngy. Sz.-ban olvasható „*swl: remes*” esetében *remes* 'végbél', itt kidudorodott végbélről, *aranyérről* lehet szó: 1768.: „(A' vég-Hurkában való *Sűlyről*) ...E' nyavalyának fészke a' vég-Hurkában vagyon: mert néha azon elágazott erekek végei úgy ki-dűllyednek, hogy azokat szemmel láthatni, és ez a' *Kűlső Sűly* (Pápai Páriz: PaxC. 161—2.). Ezt a vélemény-

nyemet KÁROLI GÁSPÁR bibliafordításában található *súly* is erősíti: Mózes V. könyve, XXVIII. 27: „Meg vēr tégedet az Isten Aegyptusnac fekélyével, es *sühel*, varral, és vizketeggel, melylyekből meg nem gyógyíthatol” (Percutiati te Dominus ulcere Aegypti, et partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabic quoque et prurigne ...), ugyanez a rész a modern, az eredeti héber és görög szövegre épülő fordításban: „Megver az ÚR egyiptomi fekélyvel, *keléssel*, viszketéssel és rühességgel, amelyekből nem tudsz kigyógyulni” (Biblia 249, Ref. Zsinati Iroda 1979.), „Az Ur megver egyiptomi fekélyvel, *daganattal*, varral és rühvel, s nem gyógyulsz ki belőle” (Biblia 205, Szt. István Társulat, 1979), Sámuel I. könyve, V. 6.: „Meg nehezedec pedig az Asdod városbélieken az Wrnac keze, és puztíttya vala őket, és meg veré őket *alfelekben való süllel*, az Asdod varo fit és minden határit” (Károli 247) Et percussit in secretori parte natiuum), mai fordításban: „Ezután ránehezedett az ÚR keze az asdodiakra és pusztította őket. Megverte *fekélyekkel* Asdódot és határait” (Biblia 335, Ref. Zsinati Iroda), „Az Úr keze súlyosan ránehezedett Asdód lakóira. Rémületbe estek, mert *daganattal* sújtotta őket” (Biblia 281, Szt. István Társ.). Támogatja a 'daganat, fekély, kelés' jelentést az is, hogy a *súly* általában szerkezetekben szerepel, így az alfélben lévő, a szemben való, a véghurkában való stb. *sülyről* beszélnek a források, s Melius Péter Herbáriumában többször is a *sülők* többes számú alak szerepel; a gyógyítására használt gyógynövények sebeket, keléseket, fekélyeket, daganatokat gyógyítanak.

2.3. A 'daganat, fekély, kelés' jelentésű *súly* a népi betegséglevelezések alapján — ezek a tüneteket jelzik — felvette érintkezéssel a 'fekélyes betegség' jelentést: 1595.: „Ha megtöröd a rozmarint, al feledben való *sült* es dagadast megh gyógyit” (Beythe A.: Fiv. K. 81: NySz.), 1629: „Lázár Istvánné Anna asszony citata jurata examinata fassa est: Lakott talán én nállam két hónapig (a vádlott) estve még elébb lefeküdt én nállamnál, reggel nyolc órakor kelt fel, de én semmi boszorkányságot hozza nem láttam, hanem hogy *súly* ellen szedett fűvet s azt törte hájban” (Komáromy Andor: A magyarországi boszorkányperek oklevéltára 94), 1666.: „Onodban lako Moricz Andrasne Tarpai Kata Asszony agilis persona annorum circiter 32 meg esküt hiti szerint vallia Az Utrumok szerint hallotta szajabul Chomanénak ugj mint Pataki Suskanak hogy Boszorkany nyilvan valo kurvanak szidta Szantho Benedeknet azon kívül *sülyös* Piczajunak ...” (Schram Ferenc: Magyarországi boszorkányperek I. 136), 1682.: „A' vég-Hurkában való *Sülyről* ... E' nyavalyának fe/zke a' Vég-Hurkában vagyon, ... néha pedig a' belső agazá fi, mellyek belőle a' Bélekben ágazodnak, azok dagadnak-meg, 's akkor nem is látszanak, és ez a' *Belső Süly*, ez pedig mindenik nagy fájdalommal vagyon mind addig míg femmi vér ki nem takarodhatik belőlők, és ez a' *Dagadó Süly*, Vagyon pedig *Folyó Süly* is, mert néha mind két helyről takarodik a vér...” (Pápai Páriz: Pax. C. 162), XVIII. sz.: „Egy becsületes *süly* lesz az, ... az ki megfakadt az nagy vastag kijáró bélin” (RákF. Lev. V. 494: Magyar-Kossa: Régi magyar betegségnevek 14), 1743.: „Vallya, hogy a zacskojaban volt szőr, tömjeny és Farkas fog, mint hogy nyers Farkas máját evett, ha valamely márhán *sully* költ, aztat meg hárápta, és a farkas foggal meg fákásztván a genyetség h ki ment” (Schram i. m. II. 206), 1751.: „... mondotta a fatens Vida Istvánnénak Borka nem kersztenj lélek vagy té, hanem boszorkánj, hanem vagjok ami vagjok soha senkit meg nem rontottam, hanem csak edgjet, Kéki Jánosné, de arra is mások kértek ketten, kinek egyike Horvatt Mihajlne, egy kék szoknyát ígért a másik pedig Gulyás Jánosné 3rom véka Lisztett ígért Csak cselekdgyem meg, hólott világos hogy Kékinének egyéb baja nem vólt, hanem a *süjj* ütötte ki rajta magatt, éngemet pedig h

arra kértek, hogy mondgyam száraz franczúnak lenni, és olljan orvosságot csináltam, melljel minek utánna meg kentem, minden testében olljan lett, mint a rühes malacz” (Schram i. m. II. 393), 1862.: „1862. Július 3-án reggeli 7 órakor halt meg Szőke József 22 éves korában *süly* általi felemésztetésben” (Dés, RHAK. :ESzT. I. 284—5).

Az etnológiai adatok vallomása szerint a *süly* „Arcot, orrot, főleg a száját eszi az embernek. Egy embernek az orrát elvitte. *Suly* az arcot, az orrot támadja. Veres az arca, rák ez. Olyan mint a semereg. *Suly*: orrán, arcán var van, akkor az *sulyos*. Gyógyíthatatlan. *Suly*: rék eszi, foltos az arca, főleg az orra” (VAJKAI-WAGENHUBER AURÉL, Ethn. XLVIII. 146—7).

3.1. A *süly* tehát a régi magyar nyelvben 'daganat, fekély, kelés' jelentésű volt, s így lehetett különböző eredetű fekélyes betegségek neve. A rendelkezésre álló adatok szerint a népi gyógyászatban fekélyes vagy daganatos betegségek neve (I. MAGYAR-KOSSA GYULA, BERDE KÁROLY műveit, NéprLex. IV. 507). Így jelölte a *lupus vulgaris*, a *carcinomat*, a *pyoderma vegetans*- (pyoderma papillare chronicum serpigiosum)-ot, ez „felnőttek, érettebb korú férfiak vaskosabb piheszőrrel fedett test-tájain ... rendszerint folliculitisből, furunculusból v. traumás sérülésből kiinduló chronikus bőrfolyamat. Szélein terjeszkedő, szederjesvörös, sarjadzásokból össze-tevődő, felszínen göröngyös, gennyes-pörkös, mélyében szivacszerű, apró tályogokkal, gennyes járatokkal átszőtt. éles, karéjos határu, több milliméter magasságra kiemelkedő vegetatiót képez ...” (Orv.Lex. III. 1223). *Süly*nek nevezték a *scrofulosist*, a *görvélykört* is: „Az exsudatív ill. lymphatikus diathesis tünetcsoportja: idült szem-héj és kötőhártyagyulladás, otitis media, idült nátha, az arc ekzemája, duzzadt orrcimpák, ajkak, megnagyobbodott nyirokcsomók” (Orv.Lex. IV: 234), *süly* a neve a népi gyógyászatban az *ozaenának*: „... az ornyálkahártya sajátos diffúz megbetegedése, melyet beszáradásra, bűzös pörk képződésre hajlamos sűrű váladékképződés, a nyálkahártya és az alatta fekvő csontok atrópiája jellemez” (Orv.Lex. III. 888), a *condyloma acuminatumnak*: „... papilloform, kakastaréjszerű, kisebb-nagyobb hámburjánzás a makkon, a fitymán, a hüvelybemenetben, a végél körül.” (Orv.Lex. II. 662.) *Süly* a *nodi haemorrhoidales* (aranyeres csomók): „... a végbél alsó részén elhelyezkedő vénás plexusok varicosus kitágulásai ... Külső és belső ...” (Orv.Lex. III. 723), a *polypus*: „... a nyálkahártyából kiemelkedő kocsányos vagy párnaszerű daganat” (Orv.Lex. III. 1115), a *scrofuloderma* (tuberculosis cutis colliquata): „... ritkábban a bőr haematogen fertőződéséből, gyakrabban a bőralatti képletek (csont, nyirokér, nyirokmirigy) gümös folyamataiból per continuitatem történő fertőzés révén keletkező specifikus bőrbetegség. Az irha mélyében v. a bőraljában ülő csomóval indul, amely fölött a bőr kezdetben ép, majd szederjesen elszíneződik, előbotolsul, a csomó beolvad, fluctual, végül szűk sipolyon át híg, törmelékes tartalmával felszínre tör” (Orv.Lex. IV. 712).

3.2. A későbbi szótározott adatok szerint *süly* 'skorbut'. E jelentés a XIX. századtól jelentkezik (I. CzF., BALLAGI, BALASSA, SzegSz., ÉrtSz.), s a természettudományos nyelvújítással van kapcsolatban. BUGÁT PÁL nevezte a *skorbutot*, amelynek „patológiai lényege a kötőszöveti sejtek necrabolikus alakja ... a capillaris laesiook folytán foghúsvérzések, stomatitis v. subperiostalis vérzések keletkeznek” (Orv.Lex. IV. 233) *süly*nek, s így terjedt el az orvosi nyelvben. A Pax Corporisban még ez olvasható: „A *Scorbutus* nevű nyavalyában (mellynek-is eredeti azon, melly e' Hypochondrianak, de nagyobb vesztségével a vérnek, és így száj 's fogok meg veszélével tsonok 's ízek fájalmával ... mutattya ki magát)” (Pápai Páriz: Pax.C. 194), s a XVIII. században „*Scorbutus*: Testnek rothadása, Szájnak rothadása” (PPB1).

3.3. Az adatok vallomása szerint a *süly* jelenti még a 'szifilisz'-t, illetve annak fekélyét (BALLAGI, Ért.Sz.), e jelentés megvan a tájszótárakban is (MTSz., Szam.Sz.), szerint 'bujakóros seb az arcon' (II. 309). MAGYARY-KOSSA GYULA szerint pedig 'blenorrhoea' (Magyar orvosi emlékek II. 308—9) is. A *blenorrhoea* BARTS JÓZSEF (Orvos—gyógyszerészeti műszótár 75.) szerint 'kankó', BRENCsÁN JÁNOS szótárában „*blenorrhoea*: váladékfolyás (gonorrhoea)” Orv.Szót⁶. 54): „... a nyálkahártyák gyulladással eredetű nyákos váladéktermelése, a húgycsőben és hüvelyben leggyakrabban gonorrhoea kapcsán (fluor albus)” (Orv.Lex. I. 429). Hogyan lett a népi gyógyászatban a *süly*nek 'nemi betegség' jelentése? A magyarázatot BERDE KÁROLY (A magyar nép dermatológiája 202) így adja meg: „A nép ma is sok torzító folyamat mögött a syphilitist sejt, mondhatni a valóság számán felül is. Így gyakran hallom, hogy *lupus vulgaris*, *scrofuloderma*, a végtagok csonkoló gümős osztitise, arthritise esetén a rosszféle betegségre gondol”.

3.4. A *süly* ~ *suly* tehát a magyar nyelvben 'daganat, fekély, kelés' jelentésű volt, a daganatos, fekélyes betegségek tüneteit nevezte meg, innen magyarázható, hogy különféle fekélyes betegségek neve lett.

4.1. A *süly* ~ *suly* fekélyes betegségek neveként vesz részt a szitokszóvá válásban. Az átokformulákra a nyelvjárási adatok utalnak: „*Hogy a sú egyen meg!*, *A súj (suj) egyen meg!*, *Egye meg a suj!*, *Égyen még a súj!*, *Süly egyen meg!*, *Hogy a suj s fene (v. a suj, fene) énné még!*” (MTSz. II. 458—9). Az átokból származó, bosszankodásra utaló szitkozódások a XIX. század első felében jelentkeznek írásban: 1824.: „Ha léány volt, avagy legény *Húzza össze a súj köszvény!*” (Böszörményi: Kézi könyv: NSz.), 1835/85.: „*A súly rágjon le rólvá Minden húst és bőrt!*” (Vör.—Sha.: Vih. 394: NSz.), 1876.: „Jaj, hogy a *suj egyen meg maczkos medvéje*” (Mátrai B.: Koncsag L. 50: NSz) 1878.: „Ennye, *hogy a suj egye meg a dógodat, málészájú ostoba kölke!*” (Györffy: Garab. 93: NSz.), 1882.: „*Ó, hogy a súj huzzon a gyepre!*” (Népk. Gyűjt. III. 316: NSz.).

4.2. Indulatos beszédhelyzetben, kérdő névmás vagy kérdő határozószó mellett elhomályosult a jelentése, szerepe a nyomatékosítás: „Aszt te csak mondd, de te titted magadnak, *ki a súj* veszteget né reád a virágját?” (Nyr. II. 469), „*Mi a sújt csináltak?*” (Nyr. XXV. 377), „— Jősz-é, Peti? — *Hová a sújba?* — Guzsalyosba!” (Tamási Áron: A legényfa kivirágzik. Összes novellái I. 265), „A fiú eltávolodik a szekértől egy kicsikét, aztán megfordul és jöni kezd visszafelé. Látszik az arcán, hogy küzdik a nevetéssel, de azért körüljárja a szekerét, és megkérdi nagyosan: —Hát aztán mennyiért adja ezt a fát, édesapám? —Nem helyes — rázza Kalandos az ujját —, mert *hogy a sújba* lehetek én édesapád, ha te úgy jössz hozzám, mint egy idegen vevő?” (Tamási Áron: Kivilágított fapiac. Összes novellái I. 441).

Szitokszói szerepével van összefüggésben indulatos tagadásban 'dehogy, nem' jelentése: „Az ember ... jajdulva ugrott félre, s kikergette nyomban a két legénykét. —Ilyen kicsik vagytok, s már komédiáztok, urizáltok, *hogy a sújba* adnék szállást!” (Tamási Áron: Zsenge madarászok. Összes novellái I. 204).

Feltételes módú állítmánnyal nyomatékosító szerepe van igenlő válaszban vagy megismételt állításban: „—Hát te tudsz olyat, amit Szentfelsége csakugyan nem lát? —*Hogy a sújba* ne tudnék. Talán kínoználak én téged másképp?” (Tamási Áron: A legényfa kivirágzik. Összes novellái I. 272).

5. Az uráli eredetű *süly* ~ *suly* szavunk eredeti 'szemölcs' jelentése a magyarban 'daganat, fekély, kelés' lett, s először a fekélyes, daganatos betegségek tüneteit

jelölte. A népi gyógyászat tünettani betegséglevelezései alapján a *süly* ~ *suly* a későbbiekben a fekélyes, daganatos betegségek neve lett, s az ilyen betegségekre vonatkozó *fene, franc, iz, rosseb* elnevezésekhez hasonlóan vett részt a szitokszóvá válásban. Szitokszóként jelentése elhomályosult, funkciója indulatszói lett: érzelmileg színezett beszédhelyzetben használatos. Kérdésben, tagadó és igenlő válaszban nyomatékosító funkciója van.

Források

- A magyar nyelv történeti—etimológiai szótára. III. Budapest, 1976.
A gyöngyösi latin—magyar szótártörödé. Budapest, 1898.
BALLAGI MÓR: A magyar nyelv teljes szótára. Budapest, 1868—1873.
BALASSA JÓZSEF: A magyar nyelv szótára. I—II. Budapest, 1940.
BARTS JÓZSEF: Orvos—gyógyszerészeti műszótár. Budapest, 1884.
BÁLINT SÁNDOR: Szegedi szótár. I—II. Budapest, 1957.
BERDE KÁROLY: A magyar nép dermatológiája. Budapest, 1940.
Biblia. Református Zsinati Iroda, Budapest, 1979.
Biblia. Szt. István Társ., Budapest, 1978.
BRENCSÁN JÁNOS: Orvosi szótár. 6. kiadás. Budapest, 1976.
CALEPINUS latin—magyar szótára 1585-ből. Budapest, 1884.
CZUCZOR GERGELY—FOGARASI JÁNOS: A magyar nyelv szótára. I—VI. Pest—Budapest, 1862—1874.
CSÚRY BÁLINT: Szamosháti szótár. I—II. Budapest, 1935—1936.
Erdélyi magyar szótörténeti tár. I. Bukarest, 1977.
KÁROLYI GÁSPÁR: Szent Biblia. I—II. Vizsoly 1590. (Faks. 1981)
KOMÁROMY ÁNDOR: A magyarországi boszorkányperek oklevéltára. Budapest, 1910.
KÓSSA GYULA: Régi magyar betegségnévek. Budapest, 1907.
MAGYARY-KÓSSA GYULA: Magyar orvosi emlékek. II. Budapest, 1929.
Magyar nyelvtörténeti szótár. I—III. Budapest, 1890—1893.
Magyar Tájszótár. I—III. Budapest, 1893—1901.
MELIUS PÉTER: Herbárium. Bukarest, 1979.
Néprajzi lexikon. IV. Budapest, 1981.
Orvosi lexikon. I—IV. Budapest, 1967—1973.
PÁPAI PÁRIZ FERENC: Pax Corporis. 3. kiad. Lőcse 1701.
Régi magyar glosszárium. Budapest, 1984.
SCHRAM FERENC: Magyarországi boszorkányperek. I—III. Budapest, 1979—1982.
TAMÁSI ÁRON: Összes novellái. I—II. Budapest, 1979.
XVI. századi magyar orvosi könyv. Kolozsvár, 1943.

KRANKHEITSBEZEICHNUNGEN UNSERER SPRACHE, DIE ZU SCHIMPFWORTEN GEWORDEN SIND III.: SÜLY

László Galgóczi

Unser Wort uralischen Ursprungs "süly" (sü, sú, süh, süj, sü), dessen tiefe, durch Lautumschlagen entstandene Variante "suly" ist, hatte ursprünglich "Warze" bedeutet. In der ungarischen Sprache des 16. Jahrhunderts bedeutete es — nach den Daten — "Geschwulst, Geschwür", und bezeichnete die Symptome der geschwürigen, tumorösen Krankheiten. In der Volksheilkunde — da die Krankheiten ihre Benennungen nach ihren Symptomen erhielten — war es der Name der geschwürigen, tumorösen Krankheiten. Mit dieser Bedeutung wurde das Wort zu Schimpfwort. Seine Bedeutung als Schimpfwort trübte sich, seine Funktion ist der Bedeutung der Empfindungsworte ähnlich; es ist ein verstärkendes, bzw. gefühlausdrückendes Element.

ВЕНГЕРСКИЕ НАЗВАНИЯ БОЛЕЗНЕЙ, ПРЕВРАТИВШИЕСЯ В БРАННЫЕ СЛОВА. Ч. III: Süly 'цинга'

Ласло Галгоци

Венгерское слово *süly* (русс. цинга) из группы уральских языков (*sü, sũ, süh, süj, sül*), претерпевшее глубокие изменения в результате перегруппировки гармонии гласных — *suly* (*sú, suj, súly, sujj*) имело исконное значение 'мозоль'. В венгерском языке, по данным источников, в ХУI в. оно имело значение 'опухоль, язва, нарыв' и служило для обозначения симптомов язвенных и опухолевых заболеваний. В народном знахарстве вследствие симптоматического обозначения болезней эти слова обозначали названия язвенных и опухолевых заболеваний. В этом значении слово *süly* превратилось в бранное. Позднее бранное значение слова стерлось, его функция соответствует теперь функции междометий: — элемент эмоционального усиления высказывания.